

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΙΕΡΡΗΣ

*Πυθαγορισμός, Κοσμική Αρμονία και Ιατρική Ηθική
Έρευνα στη Γένεση και στις Αρχές της Ιπποκρατικής Σχολής:
η Περίπτωση του Κρότωνος στην Ύστερη Αρχαϊκή Εποχή*

Περίληψη

24 Ιανουαρίου 2012

Ο Πυθαγόρας περί το 530 π.Χ. εγκατέλειψε την πατρίδα του, λόγω δυσαρμονίας των ιδεών του προς την πολιτική του ισχυρού Τυράννου της Σάμου Πολυκράτη, και εγκαταστάθηκε στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας, μια ακμάζουσα Αχαική αποικία στο νότιο άκρο του κόλπου του Τάραντα. Η επιλογή της νέας πατρίδας του βασιζόταν σε τρεις λόγους: (α) ευνοϊκό φυσικό περιβάλλον (Στράβων VI 262-3; 269. Παροιμιώδες ήταν το «υγιέστερον Κρότωνος». Cf. *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων*), (β) κοινωνική ευνομία (για την ελευθερία, το κράτος νόμου και την αξιοπιστία των Αχαιών v. Πολύβιος, II, 37, 7 sqq.; esp. 38, 6 και 39, 10) και (γ) δυναμική ακμής (π.χ. πλήθος αθλητικών νικών από την 48^η Ολυμπιάδα, το 588 π. Χ. Cf. Στράβων, loc. cit. και I. Rudgers (ed.), *Sexti Iulii Africani Ὀλυμπιάδων Ἀναγραφή*, 1862, pp. 17 sqq. και P. Christensen, *Olympic Victor Lists and Ancient Greek History*, 2007, Appendix 4.1 : The Eusebian Olympic Victor List, pp. 391 sqq.). Στον Κρότωνα ο Πυθαγόρας ανέπτυξε και εφήρμοσε ένα συνολικό σύστημα σοφίας και φρόνησης, θεωρητικής και πρακτικής γνώσης, που κάλυπτε όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης ύπαρξης: θρησκευτικότητα, μεταφυσική, κοσμοθεωρία, φυσιολογία, αισθητική, κοινωνιολογία, ηθική, πολιτική. Η επιρροή του οδήγησε τον Κρότωνα σε περίοδο ισχύος και ιδιαίτερης ακμής (cf. Petronius, *Satyricon*, 116 για τον Κρότωνα: *urbs aliquando Italiae prima*; v. Cicero, *De inventione*, II, 1, 1). Μεταξύ άλλων θεμελιώθηκε και εξελίχθηκε η επιστήμη της υγείας με τις δυο συνιστώσες της, γυμναστική και ιατρική. (Τη σύζευξη των δυο αυτών επιστημονικών τεχνών υποδεικνύει στην πρώτιστη περίοδο ο Ίκκος ο Ταραντίνος). Συνεχείς αθλητικές επιδόσεις και διεθνής αναγνώριση των Κροτωνιατών ιατρών (μέχρι την Περσική Αυλή και τον Βασιλέα των Βασιλέων, cf. Ηρόδοτος 3, 131) μαρτυρούν το γεγονός.

Τη γένεση της ορθολογικής ιατρικής από το πνεύμα της Πυθαγόρειας φιλοσοφίας μπορούμε να εξιχνιάσουμε στις απόψεις του Κροτωνιάτη

Αλκμαίωνος (γενόμενου στην ίδια πόλη, κατά τους χρόνους «νέου ἐπί γέροντι Πυθαγόρα», Αριστοτέλης, *Μετά τα φυσικά*, Α 986a29-30). Η θεωρία της υγείας ως ισορροπίας και συμμετρίας αντίθετων δυνάμεων και ποιοτήτων (DK24 B4) μεταφέρει στον ανθρώπινο οργανισμό την Πυθαγόρεια κοσμική ανάλυση της αρμονίας των εναντίων (κοσμολογικός δυισμός αρχών, Πέρατος και Απείρου). Αυτή η θεωρία αποτελεί τη φιλοσοφική θεμελίωση της νέας ιατρικής (cf. *Περὶ ἀρχαίης ἰητρικῆς*, XIV).

Μια χαρακτηριστική ιατρική θεωρία του Αλκμαίωνος αναπτύσσεται στον Ιπποκρατικό πυρήνα του Ιπποκρατικού Corpus: Ο ηγεμονικός ρόλος του εγκεφάλου στον ανθρώπινο οργανισμό, όπως καταφαίνεται στην αντίληψη των αισθήσεων και ιδιαίτερα στην κατανόηση των πραγμάτων (DK24 B1a; A5; A11. Cf. *Περὶ ἱερῆς νόσου*, III-VI; XIV-XVII. Για το ρόλο του εγκεφάλου στις ασθένειες, cf. *Περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον*, IX sqq.).

Ειδικότερα υπάρχει χαρακτηριστική και ιδιοματική συνάφεια μεταξύ της θεωρίας των αισθήσεων στον Αλκμαίωνα και σε Ιπποκρατικά κείμενα (DK24 B5-10. Cf. *Περὶ σαρκῶν*, XV-XVII; *Περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον*, II sqq.).

Σε δυο άλλα ειδικά θέματα, το της καταγωγῆς του σπέρματος και της συμμετοχῆς αμφοτέρων των φύλων στη γέννηση, ο Αλκμαίων είναι ο πρώτος που είχε υποστηρίξει την πανσπερμία (DK24 A13; cf. *Περὶ ἱερῆς νόσου*, V; *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων*, XIV; *Περὶ γονῆς*, I,1; III,1) και τη συνδρομή ἀνδρὸς και γυναικὸς στη σύλληψη (cf. e.g. *Περὶ νόσων*, Δ, 32 sqq.; esp. 34,1; *Περὶ γονῆς*, 4; 5; 8; *Περὶ φύσιος παιδίου*, XII,1).

Η διάκριση μεταξύ φανερῶν και ἀφανῶν νοσημάτων (*Περὶ τέχνης*, IX sqq.) αποτελεί εφαρμογή της εναρκτήριας αντιπαράθεσης στο *Περὶ Φύσεως* του Αλκμαίωνος μεταξύ ἀφανῶν και “θηητῶν” εν γένει (DK24 B1). Cf. e.g. *Περὶ διαίτης Α'*, XI, 1.

Για το Ελληνικό πνεύμα η ηθική εδράζεται στερεά στην οντολογία. Το δέον το καθορίζει το ον. Το είναι στη ουσία του θεμελιώνει τον σκοπό (το «τέλος» και την τελείωση) των πραγμάτων, και αυτός ο σκοπός είναι το τι

«πρέπει» να πραγματοποιηθεί και επιτευχθεί. Ηθικό είναι ό,τι αποσκοπεί και απεργάζεται την τελειότητα κάθε πράγματος, του όντος οίον είναι έκαστον. Το να πράττεις το αγαθό είναι οντολογική προστακτική. Και το αγαθό για το κλασσικό βίωμα είναι το ωφέλιμο και συμφέρον στο ον. Αντιθέτως, το να κάνεις το κακό σημαίνει να βλάπτεις, και αυτό με την σειρά του σημαίνει να στρεφesai κατά του όντος, δηλαδή κατά της πραγματικότητας. Έχεις τότε αντίπαλο το Είναι, το οποίο αναγκαία θα σε συντρίψει πνευματικά, ψυχολογικά και σωματικά. Η αδικία βλάπτει περισσότερο τον αδικούντα, θα εξαγγείλει ο Πλάτων.

Η ιατρική ηθική επομένως ορίζεται μονοσήμαντα ως δεοντολογία αποκατάστασης και διατήρησης της υγείας στον άνθρωπο, ασθενή ή υγιή.

Πιο συγκεκριμένα για την Ιπποκρατική ηθική, ο Όρκος του Ιπποκράτη έχει Πυθαγόρεια καταγωγή και χαρακτήρα.

Η υποχρέωση ευεργετικής δράσης ήταν απόλυτη.

Η στάση ισχυρής πυγμής ονομαστών αρχαίων ιατρών προς ασθενείς, στρεφόταν αποκλειστικά προς ηγέτες ως ηγέτες και αφορούσε σε ειδικούς λόγους. Καθόλου δεν έθιγε το απόλυτο του Όρκου, αφού μάλιστα και στις ειδικές εκείνες περιπτώσεις οι εξωγενείς όροι που τίθεντο για τη θεραπεία αναφέρονταν στην κατάσταση πριν αναλάβει ο ιατρός τον ασθενή. Το θέμα ανάγεται και σε ηρωικό αρχέτυπο με την υπόθεσι των Προϊτίδων και την δράση του Μελάμποδος σε αυτήν.